

EREVNA

Innehåll

Anteckningar till johanneiska texter.

Av Prof. H. Odeberg.	3
<i>Joh. 4:46-52.</i>	3
<i>Joh. 5:22-24.</i>	4
<i>Joh. 6:24-36.</i>	5
<i>Joh. 6:44-47.</i>	7
<i>Joh. 7:37-39.</i>	8
<i>Joh. 7:40-52.</i>	9
<i>Joh. 9:1-7, 24-38.</i>	10
<i>Joh. 10:1-10.</i>	11
<i>Joh. 11:47-57.</i>	13
<i>Joh. 14:15-21.</i>	15
<i>Joh. 15:10-17.</i>	16
<i>Joh. 17:1-8.</i>	16
<i>Joh. 17:9-17.</i>	18
<i>Joh. 21:1-14.</i>	19
<i>Joh. 21:15-23.</i>	20
De äldste mindesmerker om kristendommen.	
Av professor dr. OLAF MOE.	22
”Den verkliga kristendomen, icke den friserade och behagliga.”	
Av teol. lic. David Hedegård.	29
Tack till min barndoms kyrka.	
Av Rektor Elisabeth Lange, f. Ekman.	31
Om Nya testamentets förhållande till det Gamla.	
Av prof. H. Odeberg.	40
Till frågan om Skriftens lära om äktenskapet.	
Av teol. kand. Caspar Persson.	42
Böcker.	45
Tidskrifter.	48
Innehållsförteckning.	52

*Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten
enligt originaltexten.*

Anteckningar till johanneiska texter.

Av Prof. H. Odeberg.

Joh. 4:46-52.

Om man vill ha reda på vad evangelisten vill framhålla med denna berättelse i vår text, då måste man först taga fasta på orden: »Om I icke sen tecken och under, så tron I icke.» Sedan böra dessa ord jämföras med hur ordet »tecken» användes i N.T. Detta kan man se av berättelsen om undret i Kana, där Jesus gjorde ett tecken för att så uppenbara sin härlighet, så att lärjungarna skulle tro på honom. Till denna berättelse hänvisas det direkt i vår text. Och därför måste man nu ställa tillsammans dessa båda ställen, som handla om tecken.

Vad ligger nu bakom uttrycket: »Om I icke sen tecken och under, så tron I icke»? Det är ett avvisande uttryck: det som avvisas är en yttre inställning till Jesus. Då är det icke blott fråga om att avvisa sensationslystnad utan även något djupare, nämligen att vilja ha yttre bevis av Jesus för att man skall tro på honom. Det är ett avvisande av begäran att Jesus skall foga sig efter ens egna krav på livet och religionen. Ty Jesus uppfyller aldrig sådana krav.

Jesus kan nämligen icke foga sin sanning efter eller inordna sin sanning i vår illusions- eller lögnvärld.

Däremot kan Jesus göra sådana tecken, genom vilka han bryter in i denna lögnvärld och skingrar den. Därför hänvisas det nu i vår text till hans tecken i Kana, där hans härlighet blev uppenbarad.

Hövitsmannen framställs på det fina sätt som är evangeliets eget, nämligen att måla med ord och med frånvaron av ord. Hövitsmannen svarar ej på Jesu tilltal: »Om I icke sen tecken och under, så tron I icke.» Han säger i stället: »Herre, kom ned, förrän mitt barn dör.» Dessa ord visa, att hövitsmannen kommer till Jesus ej för att se tecken och under, som skulle bevisa något, utan han kommer till Jesus med en enda tanke »mitt barn håller på att dö». På hövitsmannens nödrop svarar nu Jesus. Hövitsmannen får hjälp av Jesus, därför att han kommer med sin nöd, och därför att han ser Jesu härlighet. Han har alltså tro på Jesus.

Detta var ett tecken, men icke ett tecken för hövitsmannen, ty han behövde ej något sådant utan detta var för andra, främst för lärjungarna. Och då det är intaget i evangeliet står det såsom ett tecken för alla kommande tiders lärjungar.

Att märka är: det är icke den sjuke sonen själv, som kommer till Jesus och blir botad. Utan det är hövitsmannen, som utverkar liv av Jesus för sin son. Det är hövitsmannens *tro*, som hjälper sonen, utan att denne själv är verksam.

Joh. 5:22-24.

I denna text är fråga om dom, och om sådan dom, som gäller liv eller död.

Huru domen utfaller beror på, om man verkligen *hör* Människosonens ord. Om detta hörande talas det i texten i så att säga tre potenser. Det gäller, att *här och nu* höra Människosonens ord: »Den som hör mina ord» etc., v. 24. Därtill gäller det, att höra honom *i en kommande stund*, en stund som dock redan är inne: »Den stund kommer, ja, den är redan inne, då de döda skola höra Guds Sons röst», v. 25. Slutligen omtalas ett hörande som enbart hör *framtiden* till: »Den stund kommer, då alla som äro i gravarna skola höra hans röst», v. 28.

Den som så har hört Människosonens röst — och endast han — kan göra det goda. Av oss själva kunna vi däremot göra

det onda. (Man må observera skillnaden mellan de båda grekiska ord, som här översättas med »göra». Det ena, *poiéo*, ποιέω, betyder göra, skapa, förfärdiga, det andra, *práссо*, πράσσω, betyder, göra, utöva, sköta).

Att hörandet av Människosonen har sådan betydelse beror därpå att det här är Gud själv som talar, ty Fadern och Sonen äro ett. Därför gör Sonen intet annat än det som Fadern gör.

Joh. 6:24-36.

De flesta ord av Jesus i Johannes evangelium äro på något sätt märkvärdiga i sin formulering. Det är att märka att deras egendomlighet icke minskas i samma mån man skaffar sig kunskap om den begreppsvärld, som fanns hos dem till vilka Jesus talade. Tvärtom är det så att studiet av den samtida judendomen gör att Jesu ord framstå ännu egendomligare.

Så är t.ex. förhållandet med uttrycket »verken icke den mat, som förgås utan den som förbliver». När detta uttryck förekommer i den judiska litteraturen, är det lätt att förstå vad som där menas med det. I rabbinismen betyder uttrycket »verka Guds verk» det för fariseismen grundläggande, att man genom ett moraliskt liv i sitt dagliga förhållande utför vad Gud vill. Men vi kunna icke utifrån den judiska litteraturen eller utifrån judiskt tänkesätt förstå, vad Jesus menar med samma uttryck. Icke heller judarna i texten förstodo Jesus, ty deras fråga till honom: »Vad skola vi göra för att utföra Guds gärningar?» visar, att det som Jesus säger, väcker deras förundran. Jesu svar på judarnas fråga: »Vad skola vi göra för att utföra Guds gärningar?» är något främmande och obegripligt för dem. Jesus säger nämligen: »Detta är Guds gärning att I tron på den han har sänt». Jesu svar hänvisar till en helt annan sfär.

Men det som åhörarna svara, tillhör det naturliga sammanhanget, den invanda sfären. De fästa sig vid uttrycket »den

som han har sänt». Ty Moses hade en gång blivit sänd för att uppenbara Guds vilja. Och detta uppenbarande av Guds vilja hade åtföljts av tecken. Därför är det naturligt att man nu frågar: »Vad för tecken gör då du?»

Här kan det vara på sin plats att åter göra klart för sig, huru svårbegripliga Jesu ord på grund härav i verkligheten voro och äro, och hur ofrånkomliga åhörarnas missförstånd och oförmåga att begripa voro. Det kan vara på sin plats att erinra härom, ty man kanske läser N.T., icke medvetet men omedvetet med den tanken att man utan vidare begriper det. Följden blir en ytlig läsning. Man läser t.ex. här förekommande text ytligt, om man läser den med tanken: åhörarna i vår text begrepo ingenting, men så skulle jag icke ha gjort. Men dessa åhörare, fastän de icke förstodo Jesus, begrepo i själva verket mycket mera av Jesu ord än den ytliga nutidsläsaren. Dessa åhörare lade ner mer energi på att försöka förstå Jesus. Man finner hos dem en mycket djupsinnig sammanställning och slutledning av det, som Jesus sade, när de nämnde mannat i öknen och brödet från himmelen. När de med dessa ord omnämnde Ps. 78, som beskriver Guds handlande med Israel, då menade de icke med detta ett rent yttre tecken eller erinran om folkets historia, utan de förstodo detta såsom något, vilket Gud gav såsom ett levande bröd för det inre livet och som lärdom för hela deras livsföring, och de förstodo detta såsom en uppenbarelse av Guds vilja, som behövdes för att kunna göra Guds verk.

Till denna förståelse hos åhörarna anknyter Jesus i sitt svar och han behandlar dem ingalunda såsom några okunniga och tanklösa åhörare. Jesus säger till dem, att det icke var Moses, som från himmelen gav dem det bröd, som de själva åsyftat utan det var Fadern, som givit detta. Och detta bröd, det sanna brödet var Jesus själv.

Jesus var alltså innehållet i och utläggningen av den Heliga Skrift. Detta är lika med uttrycket i Joh. 1:18 *ekeínos*

exägåsato: »denne har utlagt» nämligen Gud. Här har vi ett nytt sätt, i själva verket ett omöjligt sätt att uttrycka sig på. Innebörden av detta kan icke begripas utifrån samtida uttrycks-sätt. Ty »utlägga» användes här i en helt ny förut okänd betydelse: »Utläggningen» av det Gudomliga Ordet består av en person: Jesus själv. Och därmed är han en utläggning av Gud själv, Ordet är Gud och Jesus Kristus är Ordet. Den, som här utlägger Gud, han gör det icke genom någon blott förkunnelse, icke genom någon blott beskrivning, utan därigenom, att han i sin person är en utläggning av Gud.

Och därför att Jesus i sin person är utläggningen av Gud, kunde han i ett sammanhang säga, att han var den »*Jag är*» som *sände* brödet från himmelen, samtidigt som att han själv *var* detta bröd. Åhörarna förstodo vad Jesus menade, då han sade, att han var livets bröd. Men de begrepo djupare sett icke Jesu ord, ty de trodde icke. De trodde icke just därför att de icke hade mottagit honom själv, det sanna brödet.

Joh. 6:44-47.

Man må beakta den enastående ställning, som Jesus i Johannesevangeliet tilldelar sig själv. Jfr 5:31-40 och 14:1, där Jesus talar om sig själv såsom den enda vägen till Gud och evigt liv. Vidare må man minnas, hurusom Jesus alltid betonar den fullkomliga gemenskap, som råder mellan Fadern och Sonen och den människa, som genom Sonen förts in i den andliga livssfären. För den som kommit in i denna är Kristus vorden den Omistlige. Jfr Joh. 15:5: »Utan mig kunnen I intet göra».

I det gudomliga ordet sker Faderns dragande till Sonen. Skriften är det ständiga korrektivet på upplevelsen. »Intet utanför Skriften» (1 Kor. 4:6). De som kommit till Kristus ha kommit genom Ordet. Detta ord är levande och icke blott ett tecken för något. Det bär i sig hela den verklighet för vilken det är uttryck. Genom detta ord drager Gud människan till

Kristus, som gör var och en som i Honom igenkänner det eviga livets uppenbarelse och i tro mottager honom, delaktig av det eviga livet, d.v.s. av det fullkomliga livet.

Joh. 7:37-39.

För att alls förstå denna text måste man känna bakgrunden till den situation, som här tecknas.

Den omtalade högtiden var lövhyddohögtiden, en glädjens högtid såsom ingen annan. Bland dess ceremonier märktes först vattenhämtningen från Siloa vid tempelberget och den därpå följande vattenösningen på altaret, beledsagad av musik och sång. Då sjöng församlingen Jes. 12:3: »I skolen ösa vatten med fröjd ur frälsningens källor». Här var givetvis fråga om en symbolisk handling, som erinrade om andra händelser ur Israels historia. Jfr 2 Mos. 17:6; 5 Mos. 8:15 och Ps. 114:8. Vattnet ur klippan hade en rik innebörd för fromma judar.

Efter de sju festdagarnas vattenösning kom så den åttonde dagen — den stora dagen — då ingen vattenösning ägde rum. Det var då Jesus stod upp och sade: »Om någon törstar, så komme han till mig och dricke». Jesus anknyter således till lövhyddohögtiden. Han låter människorna förstå, att då andra källor sinat, så är dock frälsningens källa kvar i honom. Han är den verklighet varom G.T. siar. Jfr Joh. 3:6, 8, 14.

Ande och vatten nämnas ofta samtidigt. Vattnet är givetvis symbol för andligt vatten. Här må erinras om en märklig språkutveckling: Medan *pnevma* (πνεῦμα), hebr. *ruach* som egentligen betyder fläkt, andedräkt, fått den djupare betydelsen »ande», utan att man ens beaktar dess ursprungliga betydelse, så har *hydor* (ὕδωρ) hebr. *majjim*, som betyder vatten, för tanken helt enkelt förblivit vatten, utan den djupare innebörd, som det verkligen har. Detta är ägnat att åskådliggöra vår oförmåga att fatta den andliga världens realiteter.

Den andligen törstande finner hos Kristus allt vad hans innersta längtar efter. I Kristus har den frälsningens källa

sprungit fram genom vilken himlens rika välsignelse kommer den till del, som tror på Kristus. Och denna källa blir i sin ordning inom den, som i tro mottagit Kristus, till ett källsprång, andra till välsignelse. Den som får gemenskap med Kristus får del av allt som Kristus gör och är. Ju mer vi ge upp oss själva desto mer blir Kristus levande i oss, vilket Paulus i Gal. 2:20 uttrycker så: »Nu lever icke mer jag, utan Kristus lever i mig».

Joh. 7:40-52.

Texten talar om olika uppfattningar om vem Jesus var. »När tiden var fullbordad, sände Gud sin son i världen». Ofta tolkas detta på ett sätt, som strider mot evangeliets mening. Man säger: när tiden var mogen innebär att den var lämpligaste tiden för att han skulle bli förstådd och mottagen. Detta är felaktigt. Det finns ingen antydning om att så var fallet. Tvärtom antydes, att tidens mognad betyder, att mänskligheten nått särskilt långt bort från Gudskunskapen.

Av texten framgår att Jesus gjorde ett starkt intryck på sin samtid. Svårare var emellertid att förstå honom. Man kunde inte passa in honom i det som man redan hade erfarenhet av. Han stämde inte med gängse läror och teorier. Jesus stämde inte med den Messias, man väntade. Därför var det svårt att mottaga honom.

Man gjorde sig så olika uppfattningar om honom. De som voro ärliga nog att erkänna, att med Jesus något nytt kommit, ville förklara honom med det högsta man kunde tänka sig, nämligen Messias, en profet. Men Jesus anpassade sig icke efter den bild, man hade gjort sig av det högsta. Teorierna om honom blevo tvisteämnen.

Några voro säkra på att de hade den rätta kunskapen: överstepräster och fariséerna. De avvisade därför det nya, som kom med Jesus. Han är ingen profet utan en vanlig människa,

ja, en bedragare. Av omsorg om sanningen, Guds sak, ansåg man sig skyldig att röja honom ur vägen.

Ytterligare en röst kommer till tals i texten: rättstjänarnas. »Aldrig har någon människa så talat, som den mannen talar». De försökte inte förklara honom. De endast konstaterade den verkan Jesu ord haft på dem.

Till definitiv avgörelse hade endast fariséerna kommit. De hade avgjort sig *mot* Jesus. Men de som ställt sig positivt till honom, hur bedömer evangeliet deras ställning? Domen är inte färdig beträffande dem. Det står ännu öppet, vilken den skall bli. Kristus avvisar inte dem, som inte ha den fulla övertygelsen. Men det kommer till en kris. Den skildras i kap. 8. Domen kommer, när man envisas att hålla fast vid sin inbillning och inte vilja gå vidare.

Jesus, som var en främling i människornas föreställningsvärld, kom som en budbärare från en annan värld, en som egentligen var deras egen glömda värld. För dem som taga emot honom blir han mer än en budbärare. Han blir Herre och Konung.

Joh. 9:1-7, 24-38.

Jesus avvisar lärjungarnas fråga om vems synd, som var orsaken till att denne man var född blind. Jesus avvisar tanken på synden i detta sammanhang. I stället pekar han på det tillfälle, som Gud här skapat för att uppenbara sina gärningar. Den blindfödde blir infogad i Guds rådsluts stora sammanhang.

Inför Kristus blir den blinde en symbol, ehuru det här givetvis rör sig om en människa, som bokstavligen var blind, ty symbolen innebär, att något djupare sker i det som synes ske.

Olika meningar råda beträffande Jesu uttryck »dagen» och »natten» i denna text. Somliga ha identifierat »dagen» med Jesu verksamhetstid på jorden. Efter den tiden kommer natten. Detta är emellertid en orimlig tolkning. »Dagen» kan här

icke vara något annat än den bestämda nådatiden. Då ingen nådatid längre finnes, kan icke ens Kristus, ännu mindre hans apostlar eller någon människa verka. Det är då natt. När Jesus är i världen är han världens ljus. En tid kommer, då världen icke kan finna honom, även om hon söker honom.

Jesu symboliska handling med den blinde är ett skapelseverk, som sker. Genom stoftet skapade Gud ögonens ljus åt mannen. Jfr 1 Mos. 1: Gud skapade ljuset. Kristus är det »världens ljus», som kommit i världen med allmaktens skaparkraft.

Vattnet i Siloam, i vilket den blinde tvådde sig, kommer från en klippa i templet, vilken representerar Herren. Det är genom detta utsända vatten — Kristus — som den blinde får sin syn.

Slutligen må påpekas, att det är oriktigt att stämpla fari-séerna såsom förstockade, enfaldiga och ondskefulla. De handlade korrekt efter lagens bestämmelser, då de undersökte fallet. Deras koncentration på att göra det rätta leder till koncentrerad ondska, eftersom den andiga synförmågan fattas dem. Då det inre livet saknas är det fåfängt att söka göra det som är rätt.

Joh. 10:1-10.

Fariséerna, som voro med Jesus, förstodo ej vad han talade, och det gjorde ej heller lärjungarna (v. 6). I hela kyrkans historia kan man se exempel på att man ej begripit vad Jesus menat. Ännu idag finnas många olika tolkningar såväl i romersk-katolska kyrkan som i protestantismen. En mängd frågor tränga sig på, när man söker förstå texten. Är v. 7 en utläggning eller en ny liknelse? Vilken är den som kommer in genom dörren till fåren, och vilken är den som smyger sig in som tjuv? Är dörrvaktaren någon särskild? Vilka äro de tjuvar och rövare, som kommit »före mig»? Vem är det som skall frälsas (v. 9)? Är det herdarna eller fåren? På dessa och andra

frågor finns icke något enstämmigt svar. Men trots att vi ej förstå allt vad Jesus talar, har texten omätligt mycket att ge oss. Den visar en väg öppen till en rik värld. Man har en liten ingång även om man ej fattar hela den rika värld, som ingången leder till. Även om orden ej helt fattas, kunna de verka på själen. Jesus sade: »Mina ord äro ande och äro liv». För att kunna klargöra något av textens innebörd är det nödvändigt att såsom bakgrund hålla tvenne ting i minne.

1. Bilden av fårahuset. Fårahuset är ej övertäckt men omgivet med palissader. I ett sådant fårahus kunna finnas flera hjordar, som tillhöra olika herdar. Så fort herden ropar, skiljer sig fåren åt. Herden känner sina får, och han kallar dem vid namn, och fåren känna hans röst och följa den. En främmandes röst följa de däremot icke.

2. Talet om herdar och hjord i Gamla testamentet. Gud själv är Herden. Han har tillsatt herdar, profeter och lärare. Det talas om goda och dåliga herdar. Jfr Jer. 23 och Hes. 34. Herdar, som ej talat klart och tydligt och rent ut om Gud ha förbrutit sig mot hjorden.

»Jag är dörren till fåren.» Jesus talar i tydlig anknytning till Gamla testamentets ord, att Herren själv skall taga sig an sin hjord. Jesus själv är dörren — genom honom skola de komma in. Ingången till den andra världen sker genom Jesus. Man öppnar ej själv dörren för sig. För att förstå uttalandet »Jag är dörren» måste man taga hänsyn till Joh. 9:40-41. Den som säger, att han ser, har ej gått in genom dörren. Ty endast han som själv är dörren kan öppna dörren. Den som säger sig se blir ofta en förledare, en tjuv och en rövare, som slaktar och fördärvar. De som säga sig se stå emot dem som känna igen herdens röst. När man väl hört Jesu röst, känner man igen Jesus och tänker: »Här är något, som är välbekant — jag är hans egen.» Vid Jesu ord till sina åhörare erinrade sig dessa dylika uttalanden i Gamla Testamentet.

Jesus kallar dem vid namn var och en enskild. Genom att de höra hans röst få de namn, individualitet, uppgift. Hjorden består av namngivna enskilda. I Joh. 14 säger Tomas att lärjungarna ej veta vägen, och Filippus ber: »Visa oss Fadern». Hur litet ha ej lärjungarna ännu i sista samvaron med Jesus förstått. Mycket förstodo lärjungarna icke förrän efter hans död och mycket förstodo de väl aldrig.

Jesus, som kallar sig Vägen, Sanningen och Livet, visar sina lärjungar till den fullkomliga ron som blott finnes hos Gud. Han ger deras liv ett mycket vidare perspektiv än de själva räknade med. De behöva ej frukta för att vara övergivna av Gud — något ofattbart svårt — ty de ha en boning.

Joh. 11:47-57.

Överstepräster och fariséerna i denna perikop konstatera utan vidare, att Jesus gör tecken. Såsom skäl, att de måste göra något mot Jesus, anföra de att romarna för Jesu skull skulle komma och taga ifrån dem både staden och folket. Jesus anses här såsom en upprorsman. Det finnes icke något, som givit anledning till en sådan beskyllning mot Jesus. Men det, som överstepräster och fariséerna frukta, det komma de själva att framprovocera för att så väcka romarnas misstankar om att något sådant är i görningen.

Kaifas var överstepräst. Och evangelisten vill framhålla, att Kaifas talar såsom överstepräst. Som sådan talar han icke av sig själv, då han förutsäger att Jesus måste dö för folket och för att församla Guds förskingrade barn.

Men nu säger Kaifas sina ord i en helt annan avsikt än som var deras profetiska innebörd. Ty han sade dessa ord i fiendskap mot Jesus. Ja, han var den skarpaste motståndaren, vilken yrkade på de längst gående åtgärderna mot Jesus.

Därmed står Kaifas på samma linje och fyller liknande funktion som de, som Paulus omnämner i 1 Kor. 2:6-8, nämligen

gen denna tidsålders mäktige, vilka dräpte Jesus, därför att de icke kände hemligheten om honom.

Det egendomliga är nu att det, som Kaifas säger och som avser, icke att befordra Kristi verk men att förintä Jesus, detta är ett profetiskt ord, vilket är detsamma som ett gudomligt ord, och att det är så utan att Kaifas själv vet om detta. Allt detta låter oss blicka in i ett djup, som väl är outtömligt.

Man kan jämföra detta med den situation, då Jesus står inför Pilatus, och då Jesus säger, att Pilatus alls ingen makt hade haft, om denna icke vore honom given. Om man nu frågar: Vem stod då över Pilatus? och man då svarar: »den romerska makten», så är detta visserligen riktigt, men icke ett uttömmande svar. Ty den romerska makten var i detta fall ett verktyg åt Jesu Kristi av hat förblindade fiender. Dessa i sin tur äro verktyg för den sataniska makten. Men icke heller med detta svar kommer man tillräckligt djupt. Ty vem är det, som står över den sataniska makten, sett i frälsningshistoriens ljus? Jo, det gör Han, som har denna historia i sitt rådslut ifrån begynnelsen: Gud.

Detta rådslut är en hemlighet. Och denna hemlighet som fanns före tidsåldrarnas begynnelse, var okänd för denna tidsålders mäktige, både osynliga och synliga. Ty hade de insett den, så hade de icke korsfäst Jesus (1 Kor. 2:8). Men då de korsfäste Jesus, blevo de, i sin fullständiga seger över Honom, själva besegrade, och därigenom skedde Guds frälsningsvilja och Guds frälsningsrådslut.

Och därför bli nu Kaifas ord, vilka åsyfta ett sataniskt ändamål, ett uttryck för den gudomliga viljan. Men det är även att märka, att den ondska, varigenom Guds vilja förverkligas, är något som Gud icke vill och som han därför icke har sänt, ty den beror på människornas frivilliga avfall ifrån Gud.

Att Kaifas' ord icke voro en ren tillfällighet betonar evangelisten även på så sätt, att tidpunkten för hans profetiska uttalande om att Jesus skulle dö för folket, noga angives: det var

det år då Kaifas var överstepräst. Denna angivelse av tiden visar, att Guds verk omfattar hela historien ifrån skapelsen till slutet, men koncentrerar sig i den tidpunkt i historien det här är fråga om.

Och att Jesu lidande och död icke voro någon tillfällighet uttryckes med det betonade användandet av uttrycket »stunden är ännu icke kommen», vilket såväl explicite som implicite förekommer, till dess det i 17 kap. första vers högtidligt heter: *»stunden är kommen»*.

Ingenstans möter en så djupgående och konsekvent »historisk bibelsyn» som i Skriften själv. Allt är där anknutet till historien, och historien själv såsom enhet och helhet vilar i Guds hand och koncentreras i Jesus Kristus.

Joh. 14:15-21.

Textens bakgrund är denna: Jesu lärjungar äro bedrövade över att de skola skiljas från honom, och Jesus vill trösta dem inför skilsmässan.

»Om I älsken mig, så hållen I mina bud». Jesus hänvisar i dessa ord till sina bud, vari han ger sig själv åt lärjungarna. Buden äro förknippade med kärleken till Jesus. »Att hålla» betyder inte »efterleva» eller »göra» utan »hålla fast vid». »Bevara» torde vara den bästa översättningen. Jfr Joh. Upp. 3:8: »Din kraft är ringa, och du har bevarat mitt ord».

Blott den som älskar kan bevara buden. Jesu bud är en dyrbar skatt, som man måste bevara. Jfr Luk. 11:28: »Saliga äro de, som höra Guds ord och gömma det».

När orden bevaras som en skatt, bli de bud — men icke hårda och stränga befallningar — de verka i människan den frivillighet och spontaneitet, som röjer att Kristus själv är tillstädes med sin kärlek och makt. Jfr Gal. 2:26: »Nu lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig.»

Genom förbindelsen med Fadern kommer Kristus till lär-

jungarna i sanningens Ande. När sanningens Ande kommer, skola lärjungarna förnimma, att de ej äro faderlösa. Världen stänger sig ute från Kristi maktsfär och förstår ej detta tal och ser intet av Kristus. Lärjungarna föras däremot in i det stora mysterium, där de se Kristus och höra hans ord: »Jag lever, I skolen ock leva.»

Den som har Kristi bud, är innesluten i det kraftcentrum, som heter Guds kärlek.

Joh. 15:10-17.

Utgångspunkten kan tagas i v. 11. Fundamentalbegrepp såsom kärlek, frid, glädje och tro dominera texten. De äro absoluta begrepp, som användas i högtidliga yttranden av Jesus själv. Glädjen är en objektlös glädje — den är icke någon vanlig glädje, ty den är glädjen själv. T.o.m. de högsta glädjeämnen såsom glädjen över föreningen med Kristus kan draga ned glädjen. Ur föreningen med Kristus kommer den sanna glädjen. Jfr Paulus' tanke om idén och skuggbilden. Glädjen har kärlek och frid som korrelat, och även dessa begrepp måste fattas i absolut mening. Kärleken är budens innehåll (v. 17). Det duger ej att älska så gott man kan utan »såsom jag har älskat eder». Detta är en omöjlighet för människan, men Kristus förmår. Först då människan blivit tom, kan Gud älska genom henne. Det är med Kristi kärlek vi skola älska varandra. Att bära frukt är ej lika med att göra vissa gärningar. Frukten är resultatet av gärningen, och blott där Gud verkar, kan människan bära förblivande frukt. Den som uppgivit allt sitt eget blir räknad såsom vän och blir av Gud utrustad med evigt liv.

Joh. 17:1-8.

Joh. ev. kap. 17 blottar djup, som ingen människotanke kan pejla. Varje uttolkning blir därför här mer än någonsin ett styckverk. Man borde egentligen icke fråga, vad texten bety-

der, utan att låta den verka på sig såsom något man icke begriper men så, att man dock förnimmer något av det outgrundliga — en fläkt av himlen.

Det som kännetecknar det andliga livet är att allt där har sin tid. I den gudomliga världen råder ordning och harmoni. »Stunden är kommen». Om man tänker på Kristi livsverk så är stunden framför andra: döden på korset.

Härligheten är den högsta uppenbarelsen av en eljest okänd Gud. I Kristus har den gudomliga *dóxa* (δόξα) blivit uppenbarad. Jfr Joh. 1: »Vi sågo hans härlighet». På korset samlas strålarna från denna härlighet i en brännpunkt.

Härligheten sammanställs med makten, ἐξουσία. Denna makt är Guds allmakt, som Kristus fått och därmed har han fått möjligheten att giva evigt liv.

Kristi härlighet har funnits till i preexistensen. Sonens och Faderns δόξα äro en och densamma. Den kan icke jämföras med Metatrons i Tredje Henoksboken. Denne hade en härlighet näst efter Guds.

»Jag har uppenbarat ditt namn». Om man icke fått det gudomliga livet, så känner man icke Gud. Jfr prologen till Johannesevangeliet. »Ingen har någonsin sett Gud».

Vid utläggningen av texten bör man gå ut från tanken på den okände Guden. Människan kan icke skapa en Gud genom sina föreställningar eller genom att utrusta honom med allahanda egenskaper. Det blir blott en avgud — ett människo- verk. Den Guden är ett hinder för kunskapen om den ende sanne Guden. Han skymmer bort Kristus i vilken allena vi kunna lära känna Gud. I Kristus möta vi Gud. Det synes för den naturliga människan orimligt, att barnet i krubban är Gud själv.

Kristus på korset är ju näppeligen inför världens ögon någon uppenbarelse av den gudomliga allmakten. Denna makt kan ju icke vara någon annan än vanmakt. Ty runt omkring

korset triumferar denna världens makt över Kristi tillintetgjorda livsverk. Detta illustrerar huru omöjligt det är att med tanken fatta Gud.

För lärjungarna var däremot världens makt blott vanmakt, ty den kunde icke ge evigt liv, icke frälsa. Det kunde blott den allmakt, som i världens ögon var vanmakt. Världen har icke så mycken makt att den kan frälsa sig själv. Kristus ensam har den allmakt, som kan frälsa.

Så har enligt Paulus världens visdom blivit dårskap inför Gud men Guds vishet dårskap inför världen.

I Joh. ev. återkommer ständigt två varandra motsatta uttalanden: Han som var det sanna ljuset (världen hade blivit till genom honom), honom kände världen icke — samt: åt alla dem som mottogo honom gav han makt att bliva Guds barn.

Att taga emot Kristus, att känna honom och tro på honom, det är evigt liv, det är att av allmakten bli frälst från sig själv till Gud. En Jesu lärjunge förhärliigar Gud genom att fullborda det verk, som Gud givit honom, och detta därigenom att han är i Kristus.

Joh. 17:9-17.

Varken här eller i Johannesevangeliet över huvud kan det var fråga om en partikularistisk-sekterisk uppfattning om *bönen* och det kristna livet, ehuru en sådan mening stundom framställts. Mot det må det vara nog med att hänvisa till Joh. 3:16.

Enligt Jesu framställning om bönen är det icke fråga om *varom* man beder utan att man verkligen kan bedja, d.v.s. att det är verklig bön. Och Jesus kan bedja. Dock är det tydligt, att Jesus icke vill bedja för världen i den meningen att genom denna bön världens angelägenheter s.a.s. i dess eget plan skulle befrämjas. Jesus beder för världens frälsning, och särskilt i den här föreliggande texten beder han därom att lärjungarna, de som m.a.o. icke äro av världen lika litet som Jesus själv är

av världen, måtte bevaras i sin gemenskap med Fadern. Men i bönen för lärjungarna — alltså i dessas eget plan — kan då också jordiska angelägenheter inbegripas.

Inom denna sfär, vari inbegripas såväl förebedjare som objekten för förebedjandet, är alltså bönen universell och dess möjligheter vet icke heller av någon gräns. Jfr t.ex. Matt. 17:20.

Den kristne är i världen och har att utföra sitt arbete icke minst såsom förebedjare för världen. Detta måste emellertid medföra, att han blir föremål för hat från sin väsensfrämmande omgivning. Den absoluta frånvaron av detta hat skulle vara ett ganska säkert tecken på att vederbörande icke längre vore blott i världen utan att han också vore av världen.

Joh. 21:1-14.

Joh. ev. 21:1-14 skildrar huru Jesus uppenbarar sig för några av sina lärjungar vid Tiberias hav, där de med Petrus i spetsen höllo på att fiska.

Man hävdar i allmänhet Johannesevangeliets symboliska tydning. Nu talar skildringens livfullhet för att det är en verklig händelse, som här åsyftas. Lärjungarna voro bokstavligen ute som fiskare. Men i allt som sker finnes en symbol. Symbolen kan aldrig skiljas från verkligheten. Man jämföre huru Jesus säger, att han skall göra fiskare, som bli hans lärjungar, till människofiskare (Luk. 5:10).

Lärjungarnas fiskelycka uteblev. I den natten fingo de intet. Då morgonen kom och de redan beslutat att ge upp, då kom Jesus. De kände emellertid icke igen honom med sina lekamliga ögon såsom under hans jordeliv. De följde emellertid hans råd att kasta ut näten på högra sidan om båten och fingo då en riklig fångst. Redan Chrysostomus har en symbolisk tolkning, då han anser, att den överflödande fångsten förebildar den mängd människor till vilka frälsningen skulle föras genom apostlarna.

Nu igenkänner Johannes Herren. Han är den förste, som känner igen honom, Petrus den förste, som handlar. Chrysostomus säger, att Petrus är den mera ivrige, Johannes den mera upphöjde. Den ene är snabbare i handling, den andre i att uppfatta.

Kyrkofäderna tillskriva Johannes' förmåga att känna igen Herren på hans virginitas: hans genom hela livet bevarade barnsliga oskuld och renhet.

Detta fiskafänge skall emellertid erinra lärjungarna om huru de arbetat hela natten, men huru, då allt sett hopplöst ut, Herren dock kommit och man igenkännt honom på hans sätt att verka, på hans förmåga att med ens förvandla och vända klen-tron till tro och nederlaget till seger.

För oss vill detta vara en påminnelse om huru Kristus är den levande och verkande Herren, en verklig kraft att räkna med under livets alla skiften. Detta glömmar man lätt i modern tid och Kristus blir lätt blott en kraft i människornas åskådning. Då Kristus icke längre är en verklig kraft, som man ser med sina andliga ögon och som man tar direktiv av, då blir ock mänsklig ansträngning förgäves.

Texten slutar med en skildring av det gästabud, som sedan äger rum på stranden. Där Kristus är med, där blir det högtid och fest. Den enklaste måltid i Kristi närvaro blir ett gästabud, präglad av innerlig glädje.

Joh. 21:15-23.

Inledningsvis bör påpekas, att det är omöjligt att göra Johannesevangeliets tankar tillgängliga för alla. Evangeliet är närmast riktat till mognare kristna, och det får inte anpassas så att dess speciella budskap äventyras.

Kristus talar i texten till Petrus, ej till Johannes. Petrus föres genom Kristi ord in i den stora tomheten, där hans kärlek visar sig intet vara att bygga på, där hans egen vilja och hans

egna önskningar gå förlorade. Utblottad på allt blir han dock utsänd genom Jesu ord: Följ mig. Så måste en kristen uppge allt eget och bli tom på allt för att kunna nå dit, där han med Paulus kan bekänna: »Nu lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig.»

Petri intresse för Johannes' öde avvisas av Kristus. Herren har én uppgift för Petrus, en annan för Johannes. Olika skulle deras liv gestalta sig. Petrus fick aktiv tjänst — Johannes kontemplativ tjänst. Petrus fick i uppgift att följa Kristus — Johannes att förbliva i Kristus.

Orden till Petrus och om Johannes kunna ju inte tillämpas på en åhörarskara i dess helhet, men någon kan dock finnas, som är mogen för Herrens ord. Kristi ord till Petrus må vara ett memento för förkunnaren. Han måste såsom Petrus bli tom på allt, sträcka ut sina händer och låta sig ledas dit hans naturliga jag icke vill.

De äldste mindesmerker om kristendommen.

Av professor dr. *OLAF MOE*.

Under overskriften »The earliest records of Christianity»¹ har den jødiske arkeolog E. L. SUKENIK, professor ved det hebraiske universitet i Jerusalem, redegjort for et nyt gravfund i Jerusalems omegn, som synes å inneholde de tidligeste mindesmerker om kristendommen vi hittil eier. Mens de äldste skrifter i Det Nye Testamente vel först stammer fra anden halvdel av firtiårene eller begyndelsen av femtiårene e.Kr., fører det nevnte arkeologiske vidnesbyrd os tilbake alerede til år 42-43 og har derfor krav på den störste interesse.

I begyndelsen av september 1945 blev professor Sukenik underrettet om at der under byggearbeider på en grund i nærheten av Talpioth, en sydlig forstad til Jerusalem, var opdaget et jödisk gravkammer, som indeholdt et antal kalkstenskister, »ossuarer» (benkister), en slags miniatyrsarkofager som kom i bruk fra förste århundrede f.Kr.² Sukenik fikk da i oppdrag å foreta utgrävningen, som blev utfört 10 - 13 september samme år, og han har i den ovennevnte beretning gitt en nöjaktig beskrivelse först av selve gravkammeret, så av de fundne ossuarer og av deres inskrifter tillike med de andre gjenstander som indeholdtes i gravkammeret, ledsaget av meget illustrerende planscher og fotografier.

En korridor fører ind til graven, som er hugget ut i fjeldet, og döråpningen dekkes av en kalkstensblokk, som imidlertid var slengt tilside; gravrövere har en gang väret på färde og åpnet et par av kistene, men fundet utbyttet så ringe at de har oppgit videre försök. Derfor er alt det övrigt så vel bevart.

Gravkammeret er omtrent kvadratisk, 3,36×3,42, og 1,14

m. i höide. Arbeidet er grovt utført, veggene er ikke glattet, liniene skjæve. Over bänkene på de tre sider av graven er der fem »loculi», d.v.s. vandrete sjakter, gravet ind i veggene i en dybde av 2,2 - 2,4 m., hvorav nogen fandtes tomme, andre rum med kalkstenskister, og fem andre kister stod i selve hovedrummet. De fleste av disse fjorten ossuarer er uten utsmykning, andre derimot er vakkert dekorert med store rosetter og andre mønstre. Forøvrig svarer hele anlegget til de mange klippegraver av samme slags, som er fundet i dalsluktene rundt Jerusalem eller oppe på Oljeberget.

Av de fjorten kalkstenskister påkalder særlig nr 1 og 4 og nr 7 og 8 vor oppmerksomhet. Nr 1, som forøvrig mangler utsmykning, bærer på en av langsiden en med hebraiske bokstæver utført indskrift: *Simeon Barsaba* (= Simeon, søn av Saba), og nr 4, som er smukt dekorert, har på baksiden en hebraisk (aramaisk) inskripsjon: *Mirjam, datter av Simeon*.

Här har vi da åpenbart navnene på farfar, far og datter. Og farsnavnet Barsabas (Saba er genitivform) minder straks om to av de i N.T. omtale Jesus-discipler: i Apg. 1:23 hører vi om Josef som kaldtes Barsabbas (med tilnavnet Justus), den ene av de to discipler som blev stillet frem, da der skulde velges en apostel i Judas' sted, og i Apg. 15:22 omtales Judas Barsabbas som en av modernemighetens ledende mænd. Navneformen Sabbas er bare en variant til formen Sabas (somme gräske håndskrifter har i virkeligheten den sidstnevnte skrivemåte). Og derfor ligger det nær å anta at den i gravkammerindskriften nevnte Simeon Barsaba og hans datter Mirjam har tilhørt samme familie som de to i Apg. omtalte Jesus-discipler, og at de også har været kristne.

Dette sidste vilde dog kun være en gjætning, dersom vi ikke hadde andre indicier end familienavnet. Men nu finder vi i det samme gravkammer to andre kister som uten tvil vidner om at det også har været brukt av kristne: ossuar nr 7 og nr 8.

Nr 7, som er dekorert på forsiden, bærer på baksiden en gråsk indskrift, trukket op med stenkull. Farven på nogen av bokstavene er utvisket, men omridsene er tydelige. Indskriften lyder ΙΗΣΟΥΣ ΙΟΥ (Jesus *IU*). Nu var Jesusnavnet ikke helt ualmindelig blandt jødene på Kristi tid; men dersom Jesus var navnet på den her begravede, skulde vi efter dette navn ha ventet farsnavnet; i så fald måtte IOY være en genitiv, men hvilket jødisk navn skulde det svare til? Sukenik minder om at Septuaginta sedvanlig transkriberer navnet Jehu — profeten eller kongen i Israel — med IOY, så at det kunde være berettiget å oversætte indskriften: »Jesus, søn av Jehu», men han avviser dog denne mulighet, fordi Josefus altid transkriberer Jehu med ΙΗΟΥ, og desuten vet man ikke om at dette navn har været i bruk på den her omtalte tid. I ethvert fald må det indvendes at mangelen av en säregen genitivform til IOY vilde ha krævet et ΥΙΟΥ (= søn av) foran, ifald det skulde betegne farens navn.

Heller ikke kan det antas at IOY skal representere navnet Judah, siden der absolut ingen bokstaver findes efter IOY, bare en diagonal strek tilhöire, som ikke kan tages som en antydning om utelatelsen av visse bokstaver. Derfor formoder Sukenik at ordet IOY her ikke er et navn, men et utrop, som i klassisk gråsk betyr »ve!», og til støtte for denne forklaring henviser han til at den klassiske gråsk var velkjendt også i Jerusalem; Herodes den store hadde jo bygget et teater i byen, og vi må anta, mener han, at også klassisk-gråske skuespill blev opført der, hvorved klassisk-gråske uttrykk blev kjendt av befolkningen. Den danske klassiske filolog dr. FREDERICK POULSEN har nylig i en kronikk i Berlingske Tidende og Aftenposten (Oslo) — hvorved jeg först blev opmerksom på gravfundet — sluttet sig til denne tolkning av IOY: »Jesus, ve!»

Dr. Poulsen utvikler prof. Sukeniks forklaring närmere så: »Jesus, ve! vilde være et naturlig utbrudd indenfor de troendes

lille skare, da Mesteren måtte lide døden på korset. Med dette klagerop har de fortvilede efterblevne hilset hinanden, når de mødtes umiddelbart efter den store katastrofe. Og de er blitt ved å bruke denne sørgehilsen, selv da Petrus og andre av disiplene hadde overbevist dem om at Jesus både var opstanden og faret til himmels.»

Men hele denne forklaring av det gådefulde IOY er åpenbart både vilkårlig og umulig. Som man kan finde i ethvert lexikon, betyr det gräske utrop IOY ikke bare »ve» men kan også være uttrykk for glæde og beundring. I LIDDELL-SCOTTS kjendte ordbok gjengis det likefrem med »hurra», og skulde IOY her virkelig være gräsk, er det dog langt sandsynligere at det uttrykker hyldest end beklagelse, ja, sammenligner vi den næste kiste, nr 8, er det likefrem utänkelig at IOY på nr 7 kan bety »ve!».

Også ossuar nr 8 har en gräsk indskrift som indeholder Jesu navn: IHΣOYΣ AΛΩΘ (*Jesus Aloth*), men midt på hver av de fire sider finder man tillike et stort *kors*, malet med träkull. Korsene, som ikke er særlig omhyggelig tegnet, er av den gräske form med fire like lange armer. Disse korstegn er et utvetydig bevis på at den som her er begravet, eller de som har begravet ham, har bekjendt sig til den korsfästede Kristus.

Fundet av korstegnet i et gravkammer fra en så tidlig tid er for övrig overraskende. Man hadde hittil gått ut fra at korstegnet ikke kom i bruk som kristent symbol för slutten av 2. årh, e.Kr. Riktignokk blev der gjort et gravfund på Oljeberget i 1873, hvor en av de 30 kalkstenskister var smykket med et kors, men den kjendte franske arkeolog CH. CLERMONT-GANNEAU, som har gitt en utförlig beskrivelse av fundet, kunde ikke forklare sig det på nogen anden måte end at den omhandlede grav måtte indeholde likkister fra en längere periode, helt til efter keiser Konstantin. Men siden den tid har arkeologien gjort et fund som beviser, at korstegnet også i Vesterland

kan dateres tilbake allerede til det første kristne århundrede. Jeg sigter til utgravningene av det gamle Herculaneum, som jo sammen med Pompeii blev ødelagt ved Vesuvus utbrudd i år 79 e.Kr. Her blev der fundet et hus med et værelse i andel stokkverk, hvis hovedvæg bar tydelige spor av et stort trækors, fästet med nagler, og under korset fandtes rester av en trækiste som synes å ha tjent som et slags alter. Den italienske leder av utgravningene, AMEDEO MAIURI, redegjorde for fundet i Det pavelige romerske akademi for arkeologi i 1939, og det er senere også beskrevet av den svenske professor AXEL BOËTHIUS.

Prof. Sukenik søker nu å reducere betydningen av de fire korstegn han har fundet på kiste nr 8; de skal bare være et male-risk uttrykk for begivenheten, ensbetydende med utropt: »Han var korsfästet!» Dr. Poulsen erkjender imidlertid at korset her allerede er kristent symbol, et virkekraftig tegn »som skulde holde de onde makter borte fra den døde og muligens også sikre ham opstandelse og frelse på dommens dag». Men dermed har han i virkeligheten også drad grunden bort under sin og Sukeniks tolkning av IOY på kiste nr 7 som et verop! Og når vi nu sammenligner indskriften på nr 8 och på nr 7, så falder også grunden bort for opfatningen av IOY som et gräsk ord. Det »Aloth» som vi finder på nr 8 efter »Jesus» er nemlig i hvertfald intet gräsk ord, men kan bare være hebraisk eller aramaisk, som også Sukenik erkjender. Vi skal straks komme tilbake til hans tolkning av det. Men da taler all sandsynlighet for at også IOY er av samme rot.

Allerede før jeg hade läst Sukeniks tolkning av IOY slog det mig, at det rimeligvis måtte svare til det gammeltestamentlige Jehu, som Septuaginta transkriberer Ἰού, og jeg er blitt bekräftet i denne opfatning ved å se at også han peker på denne mulighet. Men hvad skulde meningen være med å betegne Jesus som Jehu? Jo, Jehu er sammensatt av Guds-

navnet *IH IHUH* og pronominet *hū=IHUH* er Han, d.v.s. *IHUH* er Gud (så FÜRST, *Hebräisches und Chaldäisches handwörterbuch über das Alte Testament*), men det kan også bety: »Han er IHUH» og i den omtalte indskrift, hvor IOY er apposisjon til Jesus, må det åpenbart tolkes på sistnævnte måte, altså som en bekjendelse lit at Jesus er *IHUH* (Herren), eller, som Paulus uttrykker det: Jesus er Kyrios, Jesus är Herren (Rom. 10:9; 1 Kor. 12:3). Og at allerede urmenigheten i Jerusalem påkaldte Jesus som Herren (= med det Gamle Testaments Gudsnavn *IHUH* Herren) og dermed bekjendte sig til hans guddom, derom vidner ikke bare Apostelhistorien (jfr. Apg. 7:59-60), men også den av Paulus i 1 Kor. 16:22 citerte aramaiske hieroglyf »*Mar-anatha*», som i den svenske bibel med rette er oversatt »Vår Herre, kom!» (Jfr. Joh, Åpenb. 22:20.)³

Men hvad betyr så det »*Aloth*» som er föiet til »Jesus» på kiste nr 8? Sukenik, der forsöker å tolke det i overensstemmelse med sin tydning av IOY som et klagerop, er tilbøielig til å avlede det av det hebraiske verbum »*'ālā*», som betyr »å klage», men han gir ikke nogen nærmere begrundelse derav. Denne tolkning må dog av de ovenanførte grunde anses for utelukket. »*Aloth*» kommer snarere av et andet hebraisk verbum »*ālā*», som betyr »å være høi, ophøiet» eller »å stige op» og gir da vel uttryk for Jesu opstandelse eller ophøielse i motsetning til Jesu fornedrelse, som de fire korstegn peker på. Selve formen »*aloth*» er vel en hebraisk infinitiv, og dette volder en viss vanskelighet for vor tolkning. Mulig er det at ordet snarere vil si att Jesus er opstandelsen, i den forstand at han formidler de dødes opstandelse, jfr. Joh. 11:25. Men i alle tilfælde synes ordet å måtte gi uttryk for en bekjendelse, i likhet med IOY, en bekjendelse, som danner et kontrast-komplement til korstegnet på samme kiste: Jesus er den korsfestede og opstandne Herren (*IHUH*), som også skal la de troende opstå.

Vi har allerede indledningsvis nævnt, at det omhandlede gravfund viser tilbage til den ældste menighets tid. Gravkamret viste sig foruten de fjorten ossuarer også å indeholde keramikgjenstander, lamper, krukker o.s.v., og dessuten en mynt. De pottemakersaker som er fundet i graven, er typiske for den sen-hellenske og den tidlig-romerske periode. Med undtagelse av lampen, som er endnu äldre, er alle de andre gjenstander av den såkaldte herodianske type, og ingen senere typer er fundet i graven. En endnu bestemttere datering tillater mynten oss; den stammer fra Agrippa I:s 6:te regjeringsår, d.v.s. år 42-43 e.Kr. På den tid, altså bare 10-15 år efter Jesu död, har da denne grav været i bruk.

Det er altså ikke först Paulus som har gjort kristendommen til korsets religion eller alene villet »rose sig av Jesu Kristi kors», men kristendommen har helt fra först av været en bekjendelse til den korsfästede Jesus Kristus som seierherren også over döden: ave crux, spes unica! Det er den hilsen hvormed allerede de förste kristne sa hinanden det sidste farvel. Men når korset allerede for urmenigheten hadde denne betydning, da var det fordi den så det i lyset av Jesu opstandelse, og fordi Jesus var den han var: HERREN, i samme forstand som GUD, HERREN, i det Gamle Testamente.

Fotnoter:

¹ I *American Journal of Archæology* 1947, sidd. 351-365.

² Benene av de i gravkammerne bisatte döde blev ved en ny bisättelse lagt i slike kister (K. GALLING, *Biblisches Reallexikon* 1937, sp. 404 - 407). De i dette tilfælde fundne ossuarer varierer mellem ca. 50 og 80 cm. i längde og er 30 - 50 cm. brede, 25 - 40 cm. höie

³ Min förste tanke var at 'IOY simpelthen var = Jahu eller Jaho, men jeg opgav denne tydning fordi »a» manglet. Efterat dette var skrevet har professor Odeberg meddelt mig at han anser den nevnte tydning som den naturligste. I realiteten kommer vi da til samme resultat.

”Den verkliga kristendomen, icke den friserade och behagliga.”

Av teol. lic. *David Hedegård.*

»Den verkliga kristendomen, icke den friserade och behagliga. »

Orden fälldes nyligen i förbigående av en känd kulturskribent i en av landets stora dagliga tidningar. Veterligen gör han icke anspråk på att vara en kristen och de nu citerade orden yttrades i en bokanmälan, där kristliga ting f.ö. icke berördes. Men det är ord, som man har skäl att taga fasta på.

För det första konstaterar sålunda denne skribent, att det finns två slags kristendom, en som är »friserad och behaglig» och en som icke är det. Hurudan denna sistnämnda kristendom är säger han icke närmare. Men då den icke är »friserad och behaglig», så måste den självfallet vara motbjudande och anstötlig för den icke kristne.

För det andra säger den anförde författaren, att den behagliga, släta och »friserade» kristendomen i verkligheten icke är någon kristendom alls. Att den för den icke-kristna människan framstår såsom tilltalande och acceptabel beror sålunda därpå att den tappat bort det som är kristendomens egentliga innehåll. I stället har den anpassat sig efter denna världen.

Man kan ibland förvåna sig över den insikt i det för kristendomen egenartade, som stundom påträffas hos människor, vilka själva stå alldeles utanför den kristna världen. En sådan insikt hade bl.a. professor Torgny Segerstedt, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings på sin tid så omtalade redaktör. Han

kunde på ett fullkomligt tillintetgörande sätt ironisera över kyrkliga ansträngningar att vinna världens ynnest. Och lika krossande kunde han yttra sig om den liberala teologien, som i verkligheten ödelägger hela det kristna trosinnehållet.

Den här ovan anförde skribenten inser, att verklig kristendom är anstötlig och motbjudande för världen. Men det är något som sällan framhålls från kristet håll i vår tid. I stället möter man både inom kyrka och frikyrka strävanden att göra kristendomen behaglig och tilltalande, presentabel för världen. Det vore lätt att nämna exempel på sådana strävanden.

Man har glömt Jesu ord om lärjungen och världen. Jesus säger, att ett kännetecken på hans lärjungar är, att de äro hatade av världen. »Ve eder, när alla människor tala väl om eder! På samma sätt gjorde ju deras fäder ifråga om de falska profeterna.» En annan gång säger han: »Om världen hatar eder, så betänken, att hon har hatat mig före eder. Voren I av världen, så älskade världen, vad henne tillhörde; men eftersom I icke ären av världen, utan av mig blivit tagna ut ur världen, därför hatar världen eder.»

Orsaken till världens hat är sålunda lärjungarnas förhållande till Herren själv. Världen hatar Jesus, och därav följer, att den också hatar de människor, som behärskas av honom. Här ha vi alla anledning till självprövning. Märker världen att Jesus bor i oss, att vi behärskas av hans liv? Ifall den icke märker det, så fördrager den oss gärna, även om vi kalla oss kristna.

(Ur *Trosvittnet* 3/1949.)

Tack till min barndoms kyrka.

Av Rektor *Elisabeth Lange*, f. Ekman.

När jag vid mina årligen återkommande besök i min fädernestad bevistar gudstjänsterna i Sancta Maria domkyrka, vaknar en här av minnen till liv inom mig. Jag tänker på alla de kära gamla, som gått hädan, och vilkas lust och fröjd det var att få komma till helgedomen och där finna vila och uppbyggelse. Styrkta till kropp och själ av vad de undfått, gingo de hem för att sedan, när arbetsveckan åter begynte, med friska krafter ta itu med den dagliga gärningen. Jag tänker också på alla barn och ungdomar, som troget följde föräldrar och målsmän åt på deras kyrkogång — det var en god sed, och det skulle så vara. Ja, det var en vacker och tilltalande syn att se, huru familjerna mangrant mötte upp i templet — far, mor och hela barnskaran i rad efter dem samt intagande sina vanliga platser i bänkarna. Saknade man någon, så undrade man, vad anledningen kunde vara — om sjukdom utbrutit i hemmet, eller annan ofärd inträffat. Utan överdrift kan jag även intyga, att många av de unga gingo till kyrkan med glädje och av fri vilja. Det var så mycket vackert att se och beundra där, och blicken vandrade betagen längs de smäckra pelarraderna och de luftiga valven fram till koret med dess i alla nyanser skiftande färgprakt. Jag ser allt så tydligt för mig, och jag kommer även ihåg, att jag redan som barn liksom nu på min ålderdom njöt av den milda dagern, som dämpat faller in genom de målade smala fönstren.

Så älskade man psalmerna med deras andaktsfulla melo-

dier i långsamt tempo. Man var väl bevandrad i dem och kunde de mest använda utantill, ty de inlärdes grundligt i skolorna på den tiden. De olika söndagarnas texter hade man också bra reda på, och man lyssnade så uppmärksamt man förmådde till prästens utläggning av dem samt tillägnade sig hans ord i mån av ålder och förstånd. Ja, man följde så att säga med gången av hela kyrkoåret och erfor livligt den olika stämning, som satte sin prägel ej blott på de stora helgerna, utan även på de enstaka högtidsdagarna. — Jag tänker nu först på *Mikaelidagen*, en högtidlig söndag på hösten, just när skollivet kommit riktigt i gång. Man var särskilt fästad vid den och rördes av textens målande ord om huru Jesus tog barnen i sin famn och välsignade dem. — Sedan kom *Allhelgonadagen* — blid och på samma gång vemodig. Man såg för sig den oräkneliga skaran, som fått utstå mycken kamp och vedermöda här nere, men som nu stod inför »Lammets tron» i fotsida vita kläder och med palmer i sina händer. Snart efter den dagen var det *1:sta Advent* med sitt jublande Hosianna, och då tyckte man, att julen började.

På vårterminen var det även utom påsk och pingst flera särskilda helgdagar, vilka stämde sinnet till andakt och berikade ens känsloliv. *Marie bebådelsedag* skänkte en ljus och drömmande förnimmelse av något outsägligt stort, som innefattades i ängeln Gabriels hälsning till Maria: »Hell dig du benådade; Herren är med dig.»

Kristi himmelsfärdsdag var den stora segerdagen. Jag tycker mig ännu höra, huru den mäktiga psalmen: »Till härlighetens land igen jag ser dig Jesu fara», klingade fulltonig under valven i Visby domkyrka.

Ja, min generations barn och ungdomar — jag menar då 1870- och 80-talets — hade sinne för och även *tid* till att något fördjupa sig i det kyrkliga livet samt ägna en del av söndagen däråt. Något föreningsliv existerade ej för oss, och vi kallades

ej till några scoutsammankomster, ej heller till sportövningar och idrottstävlingar samtidigt som kyrkklockornas djupa malmklang tonade ut över våra bygder. Men vi förlorade ej vår käckhet och vårt glada, friska sinne för den skull. Tvärtom — vi mådde bra av att en dag i veckan under ett par timmar koppla av från all sorts vardaglighet. Friluftsliv och muntra lekar medhunno vi så utomordentligt väl ändå.

Må denna inledning till vad jag här vill berätta om, nämligen min nattvardsläsning och konfirmation, få betraktas som ett *tack*, om än så ringa, till min barndoms oförglömmeliga kyrka — *Sancta Maria*.

— — —

Det var vårterminen 1890 i januari månad, som jag och många andra jämnåriga flickor i Visby började vår »läsning» för dåvarande stadskaplanen *Lorenz Söderberg*. Han var en intresserad och erfaren lärare och en god och nitälskande man, som vi snart lärde oss att hålla av. Jag minns även, att jag hörde de äldre tala om honom som en synnerligen skicklig »expeditionskarl» samt om hans makalösa förmåga att komma ihåg människor och hans stora personkännedom, såväl då det gällde församlingen i Visby som sockenfolket på landsbygden. Därvidlag lär han ha varit en oskattbar hjälp för stiftets biskop.

Konfirmandernas antal var den tiden betydligt mindre än nu, varför »läsbarnen» delades upp i blott två avdelningar. Gosarna utgjorde den ena och flickorna den andra. Av mina konfirmationskamrater finnas ej många kvar hemma i Visby nu. Jag kan blott erinra mig Gustaf Melin. — — Undervisningen meddelades i gamla sakristian, där vi sutto på halvcirkelformigt uppställda stolrader med pastorn framför oss vid ett bord. Tiden för »läsningen» var en timme på eftermiddagen två gånger i veckan. Det var en gedigen undervisning vi erhöilo och något oryggligt fast att hålla oss till hela livet igenom — inga

vaga utläggningar utan den klara och rena evangeliska läran med all sin märgfulla och kraftiga auktoritet.

Först och främst läste vi *katekesen* från pärm till pärm; både »den lilla» och »den stora», som det hette. Jag har ännu den långsmala boken med sina fint skrivna noter och anteckningar i förvar och gömmer den jämte andra relikier från min konfirmationstid i en gammal pryddlig cigarrlåda, försedd med hänglås. I anledning av nedskrivandet av dessa minnen har jag tagit fram mina skatter, och vid åsynen av katekesen känner jag både stolthet och förvåning. Tänk, att jag en gång kunnat den som ett rinnande vatten med dess huvudstycken och alla både långa och invecklade »svar» samt dithörande »språk».

I Bibeln fingo vi även en ganska grundlig insikt, och vi började med att lära oss namnen på dess olika böcker såväl i gamla som nya testamentet. Vidare läste vi under lektionstimmarna tillsammans valda stycken ur de olika kapitlen och fingo även åtskilliga av dem i läxa. Mycket av vad vi på så sätt gingo igenom gjorde ett djupt intryck på mig, och jag minns ännu, fast det är mer än 50 år sedan, att jag greps in i hjärterötterna av pastor Söderbergs innerliga framställning av Israels folks historia samt dess evärdliga betydelse för hela mänskligheten. — Jesu bergspredikan, Hans liknelser och underverk samt stycken av Apostlagärningarna sysselsatte vi oss också med. Nämnas bör även, att vi lärde oss ett stort antal psalmer.

Ja, så gick vår »läsning» sin gilla gång — vintern var snart till ända — våren kom, och det knoppades ute på den gamla kyrkogården. Snart kläddes de ärevördiga träden i sin fulla bladskrud, och det blev på eftermiddagarna en ljuvlig skymning inne i den åldriga sakristian, där en grönaktig dager silade in genom de långsmala fönstren. Jag ser det alltsammans så tydligt för mig. För övrigt började man gripas av ett högtidligt, nästan bävande allvar, för vad som komma skulle. Det kändes också som en stor tomhet, att man snart ej längre på

måndagar och torsdagar skulle gå den gamla invanda körkvägen upp till sakristian samt få sitta där bland kära kamrater och lyssna till vår lärares trohjärtade och klarläggande ord.

Slutligen randades pingsten, då vi alla konfirmander i Visby stad enligt urgammal sedvänja skulle »gå fram» eller »stå i koret», som det hette på den tiden. Det var en rad av högtidliga och innehållsrika dagar, som jag ännu tydligt har inristade i mitt minne. För övrigt behöver jag blott för att repetera det hela titta i min skattkammare härvidlag — den ovannämnda lådan, på vars lock jag med min sirligaste skolflickestil skrivit: »*Minnen från Läsnings tiden och Konfirmationen*».

Torsdagen före pingst var så att säga vår förberedelsedag, i det att vi alla konfirmander — både gossar och flickor — samlades i domkyrkan på förmiddagen, där vi under den vänliga och hjälpsamma fru Anna Söderbergs ledning klädde koret med blommor och grönt. Från en gård på landet hade vi genom en av gossarna fått vackra ungbjörkar, vilka ställdes upp och bildade en skir, ljusgrön fond. På altaret sattes flera, både stora och små urnor och vaser med vårens blomster, främst pingstliljor. Jag kommer även ihåg, att vi av fru Söderberg fingo låna ett lakan, som breddes över den vackra och dyrbara altarduken, så att ingen fläck skulle komma på den av de myckna blommorna. Och så till sist en sak till angående kyrkans dekorerings:

Det var gammal sed, att man skulle binda en krans av *förgät mig ej* och hänga kring duvan på predikstolen. Jag, som hade med mig en hel korg av dessa blommor, fick det stora uppdraget att binda och placera den. Vad jag var lycklig och stolt över att få göra detta!

Sedan vi slutat vår kyrkoklädsel följdes vi alla åt in till kaplansbostället, dit vi voro inbjudna på kaffe. Ack, vilken trevnad där var! Vädret var det härligaste, och det långa bordet var dukat ute i den grönskande och idylliska trädgården, som

just var som en prästgårdsträdgård skall vara. Där var fullt med lummiga träd och buskar, slingrande gångar och gammalmodiga örter och blommor i kvartér och rabatter. Vi njöto i fulla drag och läto oss välfägnaden väl smaka — fru Anna var så glad och gästfri, och pastorn talade vänligt och uppmuntande till oss. Sist sjöngo vi en psalm, innan vi skildes åt. Sedan gick var och en till sitt, där man i de respektive hemmen den eftermiddagen firade en högtidsstund. Det var nämligen ett gängse bruk i min barndomsstad och väl även på andra håll, att släkt och vänner kommo kvällen före konfirmationsdagen och gratulerade »korbarnet», som man kallades, samt överlämnade någon gåva: ett smycke, en ring, ett kort, en blombukett o.dyl. Så levande den kvällen står för mig, och hela mitt älskade barndomshem! Det hade strax förut undergått den sedvanliga jättevårrengöringen, och allt var skirt, rent och putsat under min mors outtröttliga ledning — så prydligt och inbjudande, som *blott hon* förmådde göra det. I vår vackra, gröna sal var mitt konfirmationsbord dukat, och det fylldes snart med frikostiga och vänliga gåvor av anförvanter och vänner. Dessa bjödos på en liten god »traktering» — ett fint, lätt glas vin samt hembakade makroner. Skolkamraterna kommo också och skänkte — de flesta av dem — kort. Jag har dessa ännu i behåll, och jag tycker det är något rörande med dem. Det är bilder av kors och biblar, blommor och änglar, tryckta på blanka och styva små pappersblad; oftast försedda med bibelspråk. En del av korten äro till och med prydda med silkesfransar och dito blommor, och somliga äro av gelatin.

Blombuketter fick jag även och vilka sirliga och smakfulla sådana! Jag vill här beskriva en av dem, vilken kan betraktas som urtypen för en vacker bukett från den tid, som här är fråga om. Blommorna voro ej blott hopbundna med en stor bastrosett, som oftast nu är fallet, utan nerstuckna i ett trattformigt s.k. blompapper, kantat med en styv pappersspets. Runt denna

låg en krans av små fina gröna blad, »fönsterakasia», och innanför dem sutto förgät mig ej, bellis, mörka penséer samt vita mandelblommor, och precis mitt i buketten som »cloun» på det hela syntes en skär ros med sin krusade papperskrans omkring. Rosen har sin särskilda historia, och jag kan ej underlåta att i detta sammanhang nämna några ord härom. I min barndom funnos inga blomsterbutiker i Visby med sin uppsjö på härliga blommor som nu, utan ville man ha något vackert i den vägen, t.ex. rosor, och ej själv hade sådana i sina fönsterkrukor, så fick man i god tid gå ut i sta'n och tinga. Man gick då vanligen upp på *Klinten* och tittade in i alla fönstren på de små husen, spejande efter rosenträd. Var man då nog lycklig att få se ett med knoppar på, så vips — gick man in och bad enträget att få tinga en ros till den eller den dagen. Hade man tur, så fick man löfte på en, och ägarinnan satte då på knoppen den nyssnämnda kransen för att medelst den hindra, att rosen bleve för utslagen till den bestämda dagen. Den bukett, som jag här beskrivit, fick jag från våra mångåriga och kära gran- nar, borgmästare Eens. Tant Maria hade själv bundit den, och rosen var från min trofasta barndomsvän *Märtha Een*. Hon var själv ej hemma, men hade i brev ålagt systrarna att tinga en till mig. Jag hade den på mig själva nattvardsdagen.

Så randades då fredagen före pingst, då vi skulle konfir- meras. Den högtidliga akten började redan kl. 4, varför man åt en tidig middag och sedan började att klä sig. Det var en vik- tig procedur, och med andakt satte man på sig den — efter tidens mod — *svarta*, kanske något lillgamla, men så fina och vackra klädningen. Jag ser min så tydligt för mig. Den var garnerad med svart moirésiden och med spetskrås kring hals och ärmar. Som prydnad hade jag mitt ametistgarnityr — brosch och armband — gåva av en del av släktingarna. Min hatt var vit, klädd med luftig s.k. *gazir* och en bukett liljekon- valjer. Till ytterplagg hade jag en kort beigefärgad »jacquette»

med stora snörmakerier av silke. Den var direkt från *Holmbloms* i Stockholm och föremål för min ousägliga beundran.

Så tonade plötsligt klockornas klang ut över den stilla och fridfulla gamla hansestaden, och jag vandrade upp till kyrkan med min nya psalmbok och en extra fin linnenäsduk i handen tillsammans med mina föräldrar och syskon. Vad det var svalt och skönt i helgedomen och vackert med alla björkarna, som lyste friska och ljusgröna i eftermiddagssolens blida strålar. Förhöret begynte; och man kände sig litet ängslig i början och tittade ner på sina anhöriga för att liksom söka hjälp och stöd av dem. Man fick ömma och uppmuntrande blickar — det hela gick bra, och man kände snart, att förhöret behövde man ej vara rädd för. Därefter kom det högtidligaste — vi alla konfirmander samlades kring altarrunden, bekände vår tro och avgåvo våra löften med ett öppet och frimodigt: »Ja». Sist mottogo vi knäböjande Välsignelsen.

— — —

På pingstaftonens eftermiddag ägde skriftermålet rum, och jag minns, att vi efter detta vandrade ut till kyrkogården hela familjen och smyckade våra hädangångnas gravar.

Så kom pingstdagen — varm och strålande även den. Det var »hänryckningens dag» — man kände sig upplyftad, tacksam och besjälad av en stark glädjekänsla. Mina älsklingspsalmer sjöngos, bl.a.: »Vaka själ och bed», och pastorns avskedsord till oss voro så löftesrika. Han talade om den kärleksrike Guden, som aldrig upphör att ta omsorg om sina barn, som förtrösta på honom.

Så tonade de melodiosa orden: »O, Guds Lamm» — och vi gingo fram och böjde knä kring nattvardsbordet.

— — —

Pingstdagen var den allra närmaste släkten samlad på familjemiddag i mitt föräldrahem. Man hade en mycket stark samhörighetskänsla med släkten på den tiden, och man ville

ha medlemmar av den omkring sig, när något viktigt och högtidligt inträffade. Det var en innerlig och förtjusande samvaro. Stämningen var allvarsmättad men ändå blid och glad. Varmhjärtade tal höllos, och på kvällen, när vi alla sutto tillsammans i förmaket, läste min Far med sin uttrycksfulla stämma högt stycken ur »*Nattvardsbarnen*» av Tegnér — »Prydd som ett altar för dem stod grönskande jord och däröver öppnade himmelen sig».

— — —

Annandagen gick man i stilla tankar och erfor både saknad efter och en mäktig återklang av de föregående dagarnas upplevelser. På tisdagen samlades vi åter alla konfirmander i domkyrkan — ej för att smycka den, utan för att ta bort björkar och blommor. Min lilla krans tog jag med mig hem, och jag har den ännu i gott förvar. Än en gång gingo vi in i kaplansgården och togo ett sista avsked samt tackade för den minnesrika tiden.

Och nu var det slut alltsammans — både »läsningstiden» och högtidsdagarna, men det hela hade ej gått spårlöst förbi. Vi hade fått en stor och ovärderlig *gåva* — en fast grund att bygga på och en strålande ledstjärna för vår vandring genom livet.

Om Nya testamentets förhållande till det Gamla.

Av prof. H. Odeberg.

Jesus och apostlarna förutsätta hos läsarna och åhörarna en utomordentligt grundlig förtrogenhet med Skriften. Den som läser Nya testamentet måste ständigt rannsaka det Gamla och helst borde han kunna det Gamla testamentet utantill för att rätt kunna läsa det Nya.

Nya testamentet är beroende av Gamla testamentet, men detta beroende är helt annorlunda och går mycket djupare än vad man vanligen menar med en skrifts beroende av en annan. Vanligen förstår man därmed blott, att en ny bok förutsätter en tidigare, som den bygger på och vidare utvecklar, och beroendet redovisas genom citat.

Ofta läser man också Nya testamentet så, som om Gamla testamentet visserligen vore den skrift, varpå Nya testamentet bygger, men samtidigt en skrift, som representerade något passerat, något som Nya testamentet vidare utvecklat och fulländat. Vad man behöver känna till av Gamla testamentet skulle man då helt återfinna i det Nya i form av tillräckliga citat därför.

Så förhåller det sig emellertid icke. Nya testamentet förutsätter i stället, att Gamla testamentet ständigt grundligt läses och rannsakas. Gamla testamentet är med i det Nya på ett sådant sätt, att man måste förstå, att den grundliga kännedomen därom är nödvändig förutsättning för förståelsen av Nya testamentets rikedom. Gammaltestamentliga citat anföras ofta utan angivande av källan — så kan man citera blott med tanke

på läsare, som känna igen orden och veta, varifrån de äro hämtade. Alla som grundligt studerat Nya testamentet, ha också drivits till att noga rannsaka det Gamla.

Enligt Rom. 16:25-26, Luk. 24 och 2 Kor. 3:14-16 heter det icke om de gammaltestamentliga skrifterna, att de innehålla endast vissa antydningar om vad som skulle komma i tidens fullbordan, vissa vinkar om Kristus, och att det är först senare det fulla och klara ljuset kommit. Det är en vanlig föreställning, att evangeliet finnes i Gamla testamentet ofullkomligt antytt, men att i Nya testamentet den fulla klarheten kommit. Denna syn är främmande för Nya testamentet självt. Det heter ju i Rom. 16:25, att hemligheten uppenbaras genom Gamla testamentets skrifter. Där finnas icke blott antydningar utan där finns objektivt sett alltsammans. Gud har nedlagt sig själv i Skrifterna.

I och genom Kristus uppenbaras mysteriet. Så har Kristus undervisat sina lärjungar, och apostlarna ha lärt sig, att den tolkning av Skrifterna, Kristus ger, är den verkliga och sanna. I Kristus få Skrifterna sin fullbordan och sin utläggning — någon extra påbyggnad av Gamla testamentet ger Kristus icke.

Man talar om vetenskaplig och religiös syn på Skriften. Med vetenskaplig tolkning bör man väl mena den verkliga innebörden, men denna ställer man ofta i motsättning till Jesu, Pauli, Luthers m.fl. »tolkningar». Men det är just den verkliga och sålunda den vetenskapliga tolkningen av Skriften Jesus vill ge. Någon blott »religiös» tillämpning, som skulle strida mot Skriftens sanna och verkliga mening, gör Kristus icke.

Till frågan om Skriftens lära om äktenskapet.

Av teol. kand. *Caspar Persson.*

Beträffande Skriftens lära om äktenskapet synes man först böra skilja mellan:

1. De ställen, där det föreligger en *direkt* utsaga om mannens och kvinnans ställning i äktenskapet.
2. De ställen, där äktenskapet nämnes som symbol eller förebild för en andlig verklighet.

Punkt 1 ville jag hänföra till lagens område, den gamla skapelsen, gäller Adam och hans släkte, Adams kropp.

Punkt 2 avser evangeliets område, den nya skapelsen, gäller Kristus och Hans släkte, Kristi kropp.

Den andliga verklighet, som här förts under punkt 2, finnes nu förebildad på lagens område (punkt 1).

Denna andliga verklighet kallas i NT *μυστήριον*, *μυστήρια* = Guds hemligheter (Dan. 2,18 f., Vish. 2,22), vilka skola uppenbaras (Tobit 12, 7, 11). Detta sker genom evangeliet självt, där Gud uppenbarar Sitt fördolda frälsningsrådslut och Sin frälsningsgärning i Jesus Kristus. I lagen finnes förebilden, symbolen (jfr Joh. 5:39), men *denna* är icke *μυστήριον*. *Det som förebildas* är däremot ett *μυστήριον*. Ef. 5:32 *τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστόν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Detta förhållande, nämligen mellan Kristus och församlingen*, som på lagens område äger en förebild i det äktenskapliga förhållandet mellan man

och kvinna (Gen. 2:24), kallas *μυστήριον* (Vulgata: sacramentum).

Användningen av begreppet »sakrament» är därför i evangeliskt-kristet språkbruk med rätta inskränkt till att gälla dopet och nattvarden, vilka höra till evangeliets område och ha avseende på församlingens inlemmande i, resp. sammanväxande med Kristus.

Obs. härvid, att just i sakramenten *icke* göres någon åtskillnad mellan ett »ideellt-andligt» förhållande och ett kroppsligt-jordiskt, så att det förra skulle »helga» det senare. När det gäller den verklighet (= *μυστήριον*) som evangeliet uppenbarar, leder en dylik åtskillnad vilse, ty denna är en odelbar helhet. Den verklighet, som däremot faller under lagens område, förebilden, torde med visst berättigande kunna särskiljas på nämnda sätt.

På lagens område är den förbindelse, som där uttryckes genom ordet »ett kött», icke mer »sakramental» än den naturliga »innerliga gemenskapen» mellan en människas huvud och lemmar (vilken förbindelse ju också »förebildar» förhållandet mellan Kristus och församlingen!).

Nu framställer sig frågan, huruvida ett förhållande, som i sig självt tillhör lagens område, men som s.a.s. äger »symbolisk dignitet» såsom förebildande en evangelisk »hemlighet», *därigenom* också kunde sägas vara ett *μυστήριον*?

Ställes Skriftens ord *berešit bārā* Gen. 1,1, ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς Mt. 19,4 ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ Apocal. 3,14 tillsammans, och få de tolkas så: Genom Kristus skedde den gamla skapelsen och genom Kristus instiftades äktenskapet, synes den framställda frågan kunna finna ett positivt svar.

Men det synes då viktigt att hålla klart, att begreppet *μυστήριον* förlorar varje meningsfylld innebörd utanför evangeliet. Det blir meningslöst att tala om »Guds hemlighet» på lagens område utanför evangeliet.

Begreppet »sakramental» blir därför också vilseledande, när det användes utanför evangeliet, enär det för tanken till sakrament, frälsningsmysterium.

När Paulus i Ef. 5,22-33 icke endast framställer evangeliets hemlighet såsom förebildad på lagens område genom äktenskapet, utan också utifrån Kristi förhållande till församlingen hämtar lärdomar för mannens förhållande till hustrun, så sker detta *icke* så, att han utifrån den innerlighet, som råder i det förra förhållandet, sluter till hur innerligheten i det senare förhållandet (det äktenskapliga) är beskaffad. Han *grundar icke* det äktenskapliga förhållandet på det förra. Utan han grundar äktenskapet på lagens ord (se v. 28); v. 23 strider ej häremot, vilket kanske något tydligare framgår av grundtexten.

»Hemligheten» avser förhållandet: Kristus-församlingen, vilket Paulus uttryckligen framhåller v. 32.

Men Paulus förmanar dem, som fått del i denna Guds »Hemlighet», att låta denna vara verksam till att *helga* hela deras »naturliga liv», allt det, som eljest »hör lagen till» (jfr v. 25, 26). Genom den kraft, som är verksam i Guds uppenbarade hemlighet, *helgas och renas detta*.

Så blir den äktenskapliga förbindelsen *helgad genom evangeliets kraft* (jfr 1 Kor. 7,14).

På samma sätt kan nattvardsmåltiden sägas helga varje måltid. Men blott nattvarden är ett »sakrament». Blott den hör till evangeliet. Icke vilken måltid som helst är ens »sakramental».

Men allt, vad Gud har skapat är gott, och intet är förkastligt, när det mottages med tacksägelse; det bliver nämligen helgat genom Guds ord och genom bön. (1 Tim. 4,4 f.)

Böcker.

Israel Schapira: *Le Sang et l'Esprit*. Les éditions Lumière s.a. (1948)
193 sidor.

Behandlar Israels moderna problem mot historisk bakgrund. 14 kapitel med en epilög. Kapitelrubrikerna äro: Le sentiment de l'histoire; Mémoire et histoire; Le sang et l'esprit; Le mouvement prophétique; Les premières agglomérations des Juifs en Europe; La position juridique des Juifs en Europe; La tragédie; Entre hier et demain; Tendances religieuses; Le rôle de la femme; Le corps et l'esprit; La dignité du travail; Trois moments; L'aube de la rédemption. Då man vet, att förf. är en man, väl insatt i Israels historia och nutida problem, som med skarpsyn och klarhet förenar en intuitiv förmåga torde anförda rubriker vara tillräckliga att väcka intresse för arbetet. Ämnet är inklusivt: här beaktas såväl ekonomiska och politiska som kulturella och religiösa aspekter på Israels läge. Boken präglas alltigenom av djupaste allvar och intensitet. Karakteristiska äro slutorden i företalet: l'auteur ose espérer qu'il aura contribué, tant soit peu, à aider les hommes de bonne volonté à s'orienter à travers les débris d'un monde qui vient de s'effondrer. Man förnimmar i boken förf. själv såsom en »homme de bonne volonté».

Herbert C. Alleman—Elmer E. Flock: *Old Testament Commentary*, Philadelphia 1948, \$ 5.00. En allmän inledning till hela Gamla Testamentet och kort kommentar.

Nathan Ausubel: *Treasury of Jewish Folklore*. Ur Talmud, Midrasch och Agada. New York 1948. \$ 4.00.

Leo Baeck: *The Essence of Judaism*, Revid. uppl., Bloch, New York 1948. \$ 3.75. Torde få anses som ett av de viktigaste nutida arbetena till judisk religionsfilosofi.

Baruk Bentseher: *Misvot ha-Šem*, New York 5708/1948, \$ 2.50. Torås 613 stadgar. Fotostatiskt nytryck av, ed. Varšava 1870.

Beryl D. Cohon: *Judaism in Theory and Practice*. 256 sidd. »A very readable and accurate account of the mainstreams of contemporary Judaism in America.» Bloch Publishing Co., 31 West 31st Street, New York 1, N.Y., \$ 3.50,

Gershon Ephros: *Cantorial Anthology, Traditional and Modern Synagogue Music*. 3 band., Bloch, New York. I 220 sidd. \$ 4.50, II

328 sidd. \$ 6.00, III 405 sidd. \$ 10.00.

Howard Fast: *My Glorious Brothers*. »A stirring and heroic historical novel of the Maccabean revolt«, Little, Brown & Comp., Boston 6, Mass. \$ 2.75.

Moses J. Feldman: *Areshet Sefatenu*, 2 band à \$ 5.00. Rabbi Moses J. Feldman 106 North Breed Street, Los Angeles (33), innehåller: (a) Textual Concordance to the Biblical elements in the Hebrew Liturgy, including the Pirke Aboth, Passover Haggadah, Zemiroth, Selichoth and Kinoth, (b) Lexicon of Biblical Proverbs, Aphorisms, and Idioms in popular use, (c) Anthology of Rabbinic and cognate exegesis on passages cited, (d) Supplement.

H. A. Fischel: *First Book of Maccabees*, Bloch New York 1948. \$ 1.50. Kommentar, översättning, med inledning och noter, av 1:a Makkabeerboken.

Hyman E. Goldin: *The Case of the Nazarene Reopened*, Bloch, New York 1948. En mycket uppmärksammas bok om den i evangelierna beskrivna rättegången, med ledning av israelitiska urkunder.

JuIius H. Greenstone: *Jewish Feasts and Fasts*, Bloch, New York. \$ 3.00. Genomgår de israelitiska högtiderna och fastedagarna med deras historiska bakgrund.

Joseph H. Hertz: *Seder Tefillot kál haš-šānā* with commentary, introduction and notes. 1145 sidd., Bloch Publishing Co., 31 West 31st Street, New York 1, N.Y., \$ 5.00.

Michael Higger: *Ošar ha-Bāraitot*, vol. 10, New York 5708/1948. \$ 8.00. Denna utmärkta samling av Baraitas ur hela den rabbiniska litteraturen har nu uppnått tio band och är därmed komplett. Det nyutkomna tionde bandet innehåller en allmän inledning med Baraitots historia, en exkurs över andra förtalmudiska traditioner samt bibliografi och register. Enbart registren upptaga 300 sidor.

Maimonides (Rambam): *Mishnet Torah*, 2 voll., 1600 sidd., Binah Publishing Co., 467 Broadway, New York 1948. Oavkortad upplaga, innehållande alla de fjorton böckerna av Maimonides' israelitiska lagcodex. Arbetet skall vara den första i en serie utgåvor av hebreiska klassiker.

Ernst Muller: *History of Jeivish Mysticism*, East and West Library, 114 East 32nd Street, New York 16, N.Y., \$ 2.50.

Israel Najarah: *Z'mīrōt İsrāel*, utgiven av **Yehudah Fries-Horeb**, 675 sidd. Tel Aviv 1948, \$ 6.00. Najarah (1555-1628) var en lärd poet och kabbalist i Palestina och det är särskilt hans hymner, som levat kvar, många av dem upptagna i liturgin. Dessa

hymner ha här utgivits i vokaliserad text med förklarande anmärkningar och en värdefull ordlista.

James Parkes: *Judaism and Christianity*. Chicago 1948, \$ 3.50. An appeal to understanding of the fact that both religions offer a relevant answer to the miseries of our times.

Arnold Posy: *Israeli Tales and Legends*, 288 sidd. Bloch Publishing Co., 31 West 31st Street, New York 1, N.Y., \$ 3.00.

Cecil Roth: *A Short History of the Jewish People*, 470 sidd., 155 ill., »story of the Jewish people from Biblical times to the present». East and West Library, 114 East 32nd Street, New York 16, N.Y. \$ 5.00.

Abram Leon Sachar: *A History of the Jews*, Revised and enlarged edition. New York 1948. \$ 5.00.

Maurice Samuel: *Prince of the Ghetto*, »In this volume ... the inmost dreams and longings of a whole civilization ... are mirrored in the stories and fantasies of Isaac Loeb (Yal) Peretz, one of the most unjustly neglected geniuses of modern literature.» A. A. Knopf, New York.

Milton Steinberg: *The Making of the Modern Jew*. From the Second Temple to the State of Israel. New York 1948. \$ 2.75.

Leroy Waterman: *The Song of Songs*. Ny översättning av Höga Visan, med kommentar. Ann Arbor, Mich., 1948. \$ 2.00.

Israel H. Weisfeld: *The Ethics of Israel*, Bloch Publishing Co., New York. \$ 2.75.

Genomgår G.T., Talmud, Philo, Saadya, Ibn Gabirol, Bachya, Juda ha-Levi, Maimonides, Ašer ben Jehiel, Isak Aboab, Josef Albo, M. Luzatto, Bešt m.m. Huvudrubriker: God, Man, Brotherhood, Faith, Prayer, Humility, Truth, Charity, Righteousness and Justice, Peace, Honesty, Forgiveness.

Chr. Ernst Luthardt: *Kompendium der Dogmatik* har utgivits i en 15:de upplaga av professor **Robert Jelke** i Heidelberg å Jedermann-Verlag därstädes 1948. XIV + 479 sidor. Utgiven med hjälp av pappersdonation från presbyterianska kyrkan.

The Concordia Pulpit for 1948, Concordia Publishing House, St. Louis 1948. 569 sidd. \$ 3.30.

Luther W. Reed: *The Lutheran Liturgy*. Muhlenberg Press, Philadelphia 1947. 692 sidd. \$ 7.50.

J. Mc Kee Adams: *Biblical Backgrounds. A Geographical Survey of Bible Lands in the Light of the Scriptures and Recent Research*. Broadmann Press, Nashville. Tenn. 517 sidd. \$ 3.75.

Tidskrifter.

Tidskriften *För Biblisk Tro* har under år 1948, den 12:te årgången, utkommit med fyra nummer på tillsammans 160 sidor. I årgången förekomma följande artiklar (siffran efter betecknar begynnelse-sidan): *Joh. Aspberg*, Bibelfrågan i Kina 133, *Wilh. Bergling*, Nya Testamentet i korsets arkitektur 18, *Gustaf Blomberg*, Läst och sparat 37, *George Fridén*, Ekon från en bibellärares kateder 33; Evangelierna i novelistisk tolkning 119, *David Hedegård*, Utblick över samtiden, tre artiklar, 29, 122, 147; En bok om Bibeln 58; »Slaveri under bibeln» 67; Den heliga boken 71; Kristi person 100; Ett Amsterdam-möte på biblisk grund (International Council of Christian Churches) 114; »Realistisk» bibelsyn 138. Sir *Charles Marston*, De nya arkeologiska bevisen för Pentateukens och Josua boks trovärdighet 22; *Arvid Norberg*, Hur ter sig framtiden? 118; *Hugo Odeberg*, Behöver Bibeln försvaras? 13, Johannesevangeliets syfte 64; *A. M. Renwick*, Johan Calvin och den Heliga Skrift 54; *Aapeli Saarisalo*, Jesu och apostlarnas påskfirande 9; *Henning Sjögren*, Kan människan dö?; *Arvid Svärd*, När Boken blir sällsynt 97, Skuggan över vägen 129; *Viktor Södergren*, När J. O. Wallin räddade Karl XII:s bibel; *P. E. Werner*, Gudlöshet och dom 1; *W. D. M.*, Tio Guds bud och kyrkan 91. Dessutom förekomma värdefulla notiser, ss. Bibeln utantill. Märkliga exempel på bibelkunskap 126, anmälan av böcker och tidskrifter etc.

Prenumerationspriset är i Sverige och Norge kr. 4:- pr år, utlandet i övrigt kr. 4: 50. Postgirokonto: (För Biblisk Tro, Stockholm) nr 15 23 35.

Medlemmarna av Erevna III kunna även i år erhålla »För Biblisk Tro» för en årsavgift av 1:- kr., vilken i så fall gireras till »V. Erevna, Lund, postgirokonto 29 73 27». På annat sätt än genom insättning å postgirokonto 29 73 27 kan denna avgift icke erläggas.

Fast Grunn är en under 1948 nystartad tidskrift av gediget innehåll och förnämlig utstyrsel. Under året ha tre nummer utkommit om sammanlagt 224 sidor. Ur det i tidskriften angivna programmet anföres: »'Fast Grunn' skal ikke vaere organ for noen enkelt organisasjon, men vender seg til alle som har samhug med bladets program: 1. Tidsskriftet vil søke å vise at i *Bibelen* har en den faste grunn som står i alle stormer och

tidsaldre. Dersom bibelsk tro og lære ble normen som individer og folkeslag holdt seg til, ville det se annerledes ut på jorden enn det gjør i dag. Bibelen er ikke avleggs og foreldet, den er alltid ny og moderne så gammel den er, fordi den er bærer av Guds åpenbaring til mennesket, og de lover den gir for menneskelivet er evige og uforgjengelige. Ut fra dette grunnsyn vil bladet prøve å kaste lys over de forskjellige sider av menneskelivet i dag, så langt redaksjon og medarbeidere makter det. 2. Tidsskriftet vil hevde et luthersk, lavkirkelig syn. ... 'Fast Grunn' skal ikke være et teologisk tidsskrift og heller ikke noe oppbyggelsesblad, men et organ med allsidig og skiftende innhold.»

Redaktör är *Oscar Handeland*, Refstad. Årsabonnement (6 nr. pr år) 10:– kr. hos A.s Lunde & Co.s Forlag, Bergen.

Följande artiklar förekomma i de hittills utkomna numren: *Einar Amdahl*, Stat og kirke 175; *Øivind Andersen*, Vegene mellem sakramentalisme og svermeri 27; *Trygve Bjerkrheim*, Då Island fekk sin fyrste bibel; *Kjell Bondevik*, Tankar kring kristendom og litteratur 59; *Bernhard Eide*, Sterk kristen realisme 25; *Jørgen Grave*, Kristent standpunkt til litteraturen 202; *Oscar Handeland*, Andreas Hjorteland 47; Ei ny jubileumsbok (Det vestlandske indremisjonsforbund gjennom 50 år) 119; Ny norsk kirkehistorie (Ivar Welle, Norges kirkehistorie) 213; *Chr. Ihlen*, Hendinge i jøderverdenen i dag fra kristent synspunkt 162; *Lars Lande*, Forkynner vi hele Guds råd? 75; *Joh:s Lavik*, Kirken går videre 111 *Olaf Lie*, Keiser Haile Selassie av Etiopia 102; *Arne Prøis*, En skriver 183; *Konrad Stormark*, Voksterlinor i fråfallet 193; *Ivar Welle*, Foreningenes tidevarv 65, 129; *Fredrik Wisløff*, Forkynnes det for meget nåde? 99.

Concordia Theological Monthly, förut flera gånger omnämnd i denna tidskrift, är enligt vårt förmenande den gedignaste och vederhäftigaste teologiska tidskrift, som utkommer på engelskt språk. Utg. på Concordia Publishing House, St. Louis 18, Mo., av Concordia Seminary's fakultet under ledning av professorerna *W. Arndt* (känd för denna tidskrifts läsare genom en artikel i årg. 1947 av Erevna sidd. 38 ff.), *R. R. Caemmerer*, *Th. Hoyer*, *F. E. Mayer* och *L. J. Sieck*. Årg. 1948 omfattar 960 sidor. Bland exegetiska artiklar kunna nämnas: *E. C. Malte*, The Most Important Problem of New Testament Times Slavery; *Walter H. Koenig*, New Testament Light on Old Testament »Millennialistic» Prophecies; *H. O. A. Keinath*, The term »Fear God» in the Old Testament; *Alfred M. Rehwinkel*, The Ethics of Jesus; *W. Arndt*, A Royal Priesthood, 1 Pet. 2: 9; *W. A. Jennrich*, Rhetoric in the New Testament; *L. Fuerbringer*, Brief Studies in the Prophets; *John Theodore Mueller*, St. Paul's Usus Practicus of Holy Baptism; *M. H. Franzmann*, Essays in Hermeneutics; *W. R. Roehrs*, The

Inaugural Vision of Ezekiel; *Th. Laetsch*, Sermonic Study on Micah 5:2-8. Tidskriften, som kostar \$ 3.00 (f.n. = 10: 80 sv. kronor) pr år, kan rekvideras hos Concordia Publishing House, 3558 S. Jefferson Avenue, St. Louis 18, Mo., U.S.A. eller också hos Erevna, pg 27 11 04. Amerikanska tidskrifter erhållas i allmänhet icke pr kalenderår utan räknat f.o.m. första numret efter dag, då betalning inkommit till tidskriften ifråga.

Concordia Theological Monthly för januari 1949 innehåller, efter ett förord av prof. *W. Arndt: Victor Mennicke*, Comfort and Encouragement from Election; *Otto E. Sohn*, The Forgotten Epistle (behandlar brevet till Filemon); *Ottomar Krueger*, Outlines on Isaiah 53; vidare A Series of Sermon Studies for the New Church Year, med följande texter: 2 Petri 3:11-15, Rom. 3:27-31, 1 Kor. 1:18-24, Jak. 3:13-18; *Miscellanea; Theological Observer*, som innehåller notiser, t.ex. bl.a. omnämmandet, att de lutherska kyrkorna i U.S.A. under 1947 ökat med 163,485 medlemmar, varav den största ökningen faller på The Lutheran Church Missouri Synod med 51,190; sist kommer en *Book Review*.

Concordia, Bible Teacher, utgiven av *J. M. Weidenschilling* är en regelbundet utkommande, utmärkt handledning i bibliska ämnen, saklig och lärorik, anlagd på att meddela verkliga kunskaper i ämnena. Årg. 1948, i fyra häften, behandlar i de två första häftena Apostlagärningarna, i det tredje »God's Law and Christian Life» och i det fjärde profeterna Jona och Mika. Under 1949 äro avsedda att utgivas: 1) *Studies in The Psalms* I, 2) *The Christian and His Leisure Time*, 3) *Women of the Bible*, och 4) *The Church Down through the Ages*. Varje årgång omfattar 320 sidor. Hittills ha utkommit 9 hela årgångar och första häftet av den 10:de. Utgives på Concordia Publishing House förlag. Priset endast \$ 1.00 pr år.

The Teacher's Guide, utgiven av *J. M. Weidenschilling*, kan betraktas som en parallell motsvarighet till *Concordia Bible Teacher*. År, som av titeln framgår, särskilt avsedd för lärare. Varje nummer av *The Teacher's Guide* har som komplement *The Pupil's Guide*, vilken är avsedd att av läraren sättas i elevens händer. Senast utkomna bok, eller rättare bokpar, bär titeln *Studies in the Gospel According to St. Matthew*, i *The Teacher's Guide* 189 sidor, \$ 1.00, i *The Pupil's Guide* 163 sidor, \$ 0.65. Publicerad av Concordia Publishing House.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Professor <i>Hugo Odeberg</i> : Anteckningar till johanneiska texter .	1
Professor <i>Olaf Moe</i> : De äldste mindesmerker om kristen-	
dommen	20
Teol. Lic. <i>David Hedegård</i> : Den verkliga kristendomen	27
Rektor <i>E. Lange</i> : Tack till min barndoms kyrka	29
Professor <i>Hugo Odeberg</i> : Om Nya Testamentets förhål-	
lande till det Gamla	38
Fil. och Teol. Kand. <i>Caspar Persson</i> : Skriftens lära om	
äktenskapet	40
Böcker	43
Tidskrifter	46

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Eko-
nom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*.
Distribution: Kand. Helmer Hansson, Bankg. 18 b, *Lund*. Red.
o. exp.: S:t Mångsgatan 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive
pren.avg. 4:– kr. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

Lund 1949. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Falkenberg 2002. KEGs Sätteri HB